

ЗАГАЛЬНОГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Розглянута в цьому аспекті освітня політика в галузі фізичної культури і спорту як своїх найважливіших цілей мусить мати забезпечення умов для розвитку і збереження кадрового потенціалу; ефективну й успішну адаптацію фахівців до нових соціально-економічних умов діяльності. Аналіз особливостей функціонування різних типів закладів фізичної культури і спорту в нових соціально-економічних умовах, тенденцій, які виникають у результаті модифікації цих установ, дозволив виявити принципи організації, технологій діяльності, які мають бути співвіднесені із запитом щодо підготовки кадрів для різних типів організацій і установ галузі. Знання всіх цих особливостей є важливим фактором для розуміння й інтерпретації реального “соціального замовлення” на фахівців у галузі, а тому й на характер, спрямованість, зміст, цільові орієнтації освітнього процесу.

Ключові слова: фізична культура, спорт, освіта, професійна підготовка, гуманістичний підхід,

Система підготовки кадрів у галузі фізичної культури і спорту є одним із важливих складників інституту освіти в Україні. До того ж ця система є суттєвою частиною сфери соціальної діяльності, яка пов’язана зі спортом, фізичної рекреацією населення, активним відпочинком, усебічним вихованням дітей та молоді [2]. Саме в процесі підготовки майбутніх фахівців у фізкультурних ЗВО закладено специфічні навички, знання, орієнтації, які в подальшому будуть визначати значущість усієї сфери фізичної культури і спорту, її запит і реальне місце в суспільстві. Беззаперечно, характер кадрової інфраструктури галузі значно впливає на успішність її функціонування в конкретних соціальних, економічних, політичних умовах. Адже саме на кадрову базу (поряд із матеріально-технічною, організаційно-управлінською та науково-інформаційною) спирається будь-яка галузь діяльності [8].

Формування кадрового потенціалу суспільства в цілому і кожної професійної групи фахівців зокрема відбувається в складному і багатовимірному соціальному просторі, який задає і визначає його характер і спрямованість, виконує роль його значної детермінанти. Кожне конкретне суспільство з власними ідеологічними, економічними, політичними, соціальними, конфесійними та іншими особливостями надає освітній системі відповідний напрям, задає певні ціннісні підстави і цільові орієнтири, формує певний соціальний запит, тобто впливає як на розвиток інституту освіти в суспільстві в цілому, так і на його окремі підсистеми, зокрема на сферу, пов’язану з професійною підготовкою фахівців у галузі фізичної культури і спорту [9].

Ідеї про взаємодію соціокультурного середовища і фізкультурної освіти, про існування єдиної системи культури, освіти та освітніх технологій висловлює низка сучасних дослідників [1; 2; 5]. Феномен фізкультурної освіти завжди визначений системними рамками, встановленими культурою соціуму.

Починаючи з XVI століття до XX століття, метою фізичного виховання було підготовка людини праці та воїна, забезпечення здоров’я людини-працівника. До завдань фізичного виховання цього періоду віднесено зміцнення здоров’я людей, формування умінь, спрямованих на підвищення продуктивності праці та навчання; оволодіння низкою знань і навичок, потрібних для бойової міцності армії. Поділ фізичної культури в суспільстві на дві автономні сфери – спорт як галузеве виробництво з орієнтацією на відтворення спортсменів і рекордів та масову фізичну культуру з орієнтацією на рухову активність і декларативне забезпечення здоров’я – призвів до звужування простору фізичної культури до рекреативного та реабілітаційного змісту. Поглиблена спеціалізація виховної та спортивної діяльності автоматично зумовила технологічне виокремлення професійної підготовки вчителів, які займалися переважно фізичним вихованням, і тренерів, задіяних здебільшого у сфері спорту [2].

Механізмом взаємодії соціокультурної ситуації і освітньої моделі є підпорядкування освіти життю соціуму з відносно спокійними періодами, коли зовнішні умови виявляються заданими, та періодами непередбачуваності, невизначеності, коли “проблемна ситуація” виходить за рамки наявного досвіду, її вирішення завершується усвідомленням нового принципу, появою нової змінної у системі знань людини нового формату в її індивідуальному соціокультурному просторі. Результатом вирішення “проблемної ситуації” буде прояв матеріальних, інтелектуальних, організаційних умов нової діяльності, підкріплених її інформаційною стороною. Це і є у своїй основі процесом освіти, що означає появу нової системи знань, умінь, навичок, логічно інтерпретованих і трансльованих у процесі комунікацій.

Такий підхід дуже визначальний під час розгляду не тільки загальних питань освіти, але і під час звернення до проблем галузевої, спеціалізованої освіти як найважливішого механізму впливу на кожну окрему особистість, уміщену в цю сферу професійної підготовки, з одного боку, і на професійну практику в цій сфері діяльності – з іншого. Виходячи з цього, розглянемо аспекти, пов’язані безпосередньо з освітньою діяльністю, підготовкою кадрів у сфері фізичної культури і спорту в сучасних умовах.

Надзвичайно важливим є осмислення проблем фізкультурної освіти, по-перше, в найбільш широкому контексті розвитку суспільства як цілісної системи, з урахуванням наявних тенденцій і традицій,

аксіологічних засад функціонування; по-друге, в більш приватному контексті розвитку інституту освіти, де фізкультурна освіта є однією з важливих і специфічних за змістом. Обидва ракурси мають суттєве значення для вирішення питання про можливості та механізми зміцнення гуманістичних орієнтацій у розвитку фізкультурно-спортивного руху. У взаємодії з більш загальними за масштабом тенденціями в громадському просторі та з опорою на відповідне кадрове підкріплення постановка не залишиться лише декларацією та побажанням і може бути наповнена реальним змістом, перетворитися в практику професійної діяльності.

Освіта завжди є однією з найважливіших сфер соціального життя. За допомогою організованого процесу засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, вона забезпечує передання знання, духовних багатств, які створило людство, результатів суспільно-історичного пізнання. Освіта є необхідною умовою підготовки людини до професійної діяльності та основним засобом залучення людини до культури і оволодіння нею. Вона є фундаментом розвитку культури, найважливіший механізм трансляції культурних цінностей. Сьогодні в умовах формування інформаційної цивілізації проблеми освіти стають особливо актуальними.

За останнє сторіччя наука прагне не тільки осмислити наявні системи освіти, а і сформулювати нові цінності й ідеали освіти [3; 4; 7].

В Україні сьогодні намітилось три основні тенденції розвитку фізкультурної і спортивної освіти:

- 1) загальноосвітня тенденція до зміни основної парадигми фізкультурної і спортивної освіти: криза класичної моделі і системи освіти, розробка нових педагогічних фундаментальних ідей;
- 2) рух української освіти в напрямі інтеграції у світову культуру: демократизація школи, створення системи безперервної освіти, гуманізація і комп'ютеризація освіти, вільний вибір програм навчання і освіти;
- 3) відновлення і подальший розвиток традицій вітчизняної освіти.

За наявності досить суперечливих і різноспрямованих тенденцій, очевидно, що сьогодні неможливо говорити про єдині цінності і сенс освіти, бо формуються різні види педагогічних ідеологій, різні підходи до освіти, різні її інтерпретації.

У низці сучасних робіт визначається важливість загальногуманістичного підходу до розуміння підготовки фахівця в галузі фізичної культури і спорту [3; 5; 6]. У роботах указано, що освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями й народностями. Її основними принципами є:

- доступність для кожного громадянина всіх форм освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- гнучкість і прогнозованість системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти [5].

Орієнтована система освіти має містити ціннісно-сміслові підстави, які надають навчальному процесу особистісний характер. Фахівці по-різному бачать підстави освіти, проте їх сутність багато в чому схожа – необхідно гуманізувати процес освіти, тобто прагнути до максимально повного розвитку людини в її різноманітних здібностях і можливостях (духовних, фізичних та інтелектуальних). Гуманізація освіти має стати необхідною умовою гуманізації суспільних відносин, різних видів соціальної діяльності і навпаки. Загалом, проблему зв'язку освітнього процесу з особливостями ціннісної системи того чи іншого суспільства, його культурних традицій дуже часто була предметом спеціального вивчення і розгляду [2–5]. Підхід до фізкультурної та спортивної освіти з точки зору її аксіологічних, ціннісних підстав має велике значення для розуміння ролі цього інституту соціалізації особистості в зміцненні гуманістичних цінностей практики в галузі фізичної культури і спорту.

Виникнення нового соціально-економічного, ідеологічного і культурного простору суспільного розвитку є одним із найбільш значущих чинників, що впливають на сучасний характер існування і функціонування галузі фізичної культури і спорту, на кардинальну зміну умов і способу життєдіяльності її окремих підсистем, конкретних організацій, установ, колективів. В остаточному підсумку ці перетворення зумовлюють формування нового контексту професійної діяльності та всього кадрового корпусу фахівців.

Виникає необхідність здійснення адекватної соціальної політики пов'язаної з організацією та змістом підготовки відповідних груп фахівців, що утворюють кадрову інфраструктуру галузі фізичної культури і спорту. Саме науково обґрунтована й цілеспрямована стратегія і тактика соціально-освітньої політики покликана створити необхідні умови для такої організації і змістовного наповнення діяльності в галузі підготовки та перепідготовки кадрів, яка була б максимально адекватна новим умовам “соціального замовлення” на фахівців, осмислення і розуміння цього замовлення, його інтерпретації стосовно як різних груп фахівців, так і різних етапів освітнього процесу [8].

Розглянута в цьому аспекті освітня політика в галузі фізичної культури і спорту як своїх найважливіших цілей мусить мати забезпечення умов для розвитку і збереження кадрового потенціалу; ефективну й успішну адаптацію фахівців до нових соціально-економічних умов діяльності; зміцнення соціального статусу, соціального визнання працівників фізичної культури і спорту, соціальної затребуваності.

Очевидно, що рішення перерахованих завдань є фундаментальним складником соціальної галузевої політики в цілому, необхідною умовою збереження та сталого розвитку галузі фізичної культури і спорту в сучасних умовах.

Нова соціально-економічна ситуація загострює питання як про кількісні характеристики кадрової інфраструктури галузі, так і про її якісні параметри, про рівень кваліфікації, а отже, про ступінь конкурентоспроможності кадрів, задіяних у галузі. Так, освітня політика є одним із важливих механізмів сприяння зайнятості в галузі, яка є проблемою формування і збереження робочих місць для різних категорій працівників, адаптивного і випереджального розвитку всієї інфраструктури соціокультурних практик, а також забезпечення умов для професійної адаптації кадрів галузі до нових суспільних умов за допомогою придбання ними рівня і якості кваліфікації, які відповідають сучасному “соціальному замовленню”, яке складається на галузевому ринку праці сьогодні [8].

Одним з суттєвих завдань процесу підготовки кадрів є проведення аналізу особливостей функціонування різних типів закладів фізичної культури і спорту в нових соціально-економічних умовах, тенденцій, які виникають у результаті модифікації цих установ. Метою такого аналізу є виявлення принципів організації, технологій діяльності, які мають бути співвіднесені із запитом щодо підготовки кадрів для різних типів організацій і установ галузі. Специфіка останніх, зважаючи на те, що вони є потенційними споживачами кадрів, може бути охарактеризована як:

- стабільні організації зберігають свою значущість у нових обставинах, забезпечують повноцінне функціонування закладів різних типів і тому вимагають культивування і певної підтримки;
- неефективні організації – не адаптувались до нових обставин та не є затребуваними, але не зникли в силу тих чи інших обставин (зокрема суб’єктивного характеру, наприклад, коли функція зберігається для конкретної людини або групи людей із певним статусом); спрямованість дій щодо такої організації має носити протилежний характер порівняно з вищевказаною позицією;
- потенційні організації, які не були достатньо розроблені в попередніх обставин через неадекватність останнім;
- організації, які відсутні у сформованих структурах діяльності, але можуть стати значущими елементами в процесі реорганізації, ускладнення або вдосконалення та інших формах зміни останніх.

З іншого боку, окремі установи й організації можуть бути розглянуті з позицій адекватності запитів і відповідних структурних складників нового суспільного контексту; збереження здатності до реалізації цілей, притаманних кожній інституційній одиниці або підсистемі; адаптивності до таких обставин; ефективності функціонування, тобто наявності або відсутності значимих перспектив розвитку, посилення впливу, зміцнення кадрового потенціалу. Знання всіх цих особливостей є важливим фактором для розуміння й інтерпретації реального “соціального замовлення” на фахівців у галузі, а отже, на характер, спрямованість, зміст, цільові орієнтації освітнього процесу.

Таким чином, система підготовки кадрів у галузі фізичної культури і спорту має суттєвий ресурс для модернізації за умови врахування соціального і освітнього контекстів її розвитку, які мають стати сферою докладання зусиль для майбутніх фахівців галузі. Ефективність професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту є однією з найважливіших умов успішного функціонування галузі, її готовності відповісти на запити і потреби людини, а також орієнтації не на декларативний, а на реальний, практичний гуманізм.

Використана література:

1. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. Р. Генсерук. – Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2005. – 20 с.
2. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах / І. Б. Гринченко // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. Додаток 3, Т. VII. Тематичний випуск: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К.: Гнозис, 2011. – С. 84–93.
3. Приступа Є. Н. Традиції української національної фізичної культури / Є. Н. Приступа, В. С. Пилат. – Львів: Троян, 1991. – 275 с.
4. Свістельник І. Р. Вища фізкультурна освіта : тенденції інформаційного розвитку / І. Р. Свістельник // Теорія та методика фізичного виховання. – Харків, 2007. – № 4 (30). – С. 8–10
5. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 46 с.
6. Темерівська Т. Г. Стан готовності студентів факультету фізичної культури та здоров’я людини до майбутньої професійної діяльності / Т. Г. Темерівська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 11. – С. 123–124
7. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. / О. В. Тимошенко. – Київ, 2009. – 35 с.
8. Чесноков Н. Н. Подготовка специалистов в области физической культуры и спорта и общегуманистические тенденции современного общественного развития // Спорт, дух, ценности, культура. – Москва, 1997. – Вып. 6. – С. 17–25.
9. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / О. Л. Шабалина. – Москва, 2003 – 320 с.

References:

1. Genseruk G.R. (2005) Pidgotovka maibutnih uchyteliv fizychnoi kultury do zastosuvannya informatsiinyh tehnologii u profesiinii diyalnosti [Future physical training teachers' training for information technology usage in the professional activity]. Ternopil. 20 s [in Ukrainian]
2. Grinchenko I.B. (2011) Profesiina pidgotovka maibutnih uchyteliv fizychnoi kultury v novykh umovakh [Professional training of physical training teachers-to-be in new conditions]. Kyiv: Gnosis. – 2011. – S. 84–93 [in Ukrainian]
3. Pristupa E.N., Pilate V.S. (1991) Tradytsiyi ukraïns'koyi natsional'noyi fizychnoi kul'tury [Traditions of Ukrainian national physical culture]. Lviv: Troyan. 275 s [in Russian]
4. Shabalina O.L. (2003) Obshepedagogicheskaya podgotovka uchatelya fizychnoi kultury v sisteme vysshego professional'nogo obrazovaniya [Basic and pedagogical training of a physical training teacher in the system of higher professional education]. Moscow. 320 s [in Russian]
5. Suschenko L.P. (2003) Teoretyko-metodologichni zasady profesiinoi pidgotovky maibutnih fahivtsiv fizychnoho vyhovannya ta sportu u vyschih navchalnykh zakladah. [Theoretical and methodological bases of the professional training of future specialists in physical education and sports in higher institutional establishments] Kyiv. 46 s [in Ukrainian]
6. Svistelnik I. R. (2007) Vyshcha fizkulturna osvita : tendentsii informatsiinoho rozvytku [Higher Physical Education: Trends in Information Development] *Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannya – Theory and methods of physical education*. Kharkiv. S. 8–10 [in Ukrainian]
7. Temerivska T. H. (2010) Stan hotovnosti studentiv fakultetu fizychnoi kultury ta zdorovia liudyny do maibutnoi profesiinoi diyalnosti [The state of readiness of students of the faculty of physical culture and human health for future professional activity] *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. S. 123–124 [in Ukrainian]
8. Chesnokov N.N. (1997) Podgotovka spetsialistov v oblasti fizychnoi kul'tury i sporta i obshchegumanisticheskie tendentsii sovremennogo obshchestvennogo razvitiya [Training of specialists in the field of physical culture and sports and general humanistic trends of modern social development] *Sport, dukh, tsennosti, kul'tura – Sport, spirit, values, culture*. Moscow. S. 17–25 [in Russian]
9. Timoschenko O.V. (2009) Teoretyko-metodychni zasady optymizatsii profesiinoi pidgotovky vchyteliv fizychnoi kultury u vyschih navchalnykh zakladah [Theoretical and methodological bases of optimization of professional training of future physical training teachers' in higher educational establishments.] Kyiv. 35 s. [in Ukrainian]

Подгорная В. В., Дроздова К. В. Общегуманистический подход к подготовке специалистов в области физической культуры и спорта

Целью образовательной политики в области физической культуры и спорта является обеспечение условий для развития и сохранения кадрового потенциала, успешная адаптация специалистов к новым социально-экономическим условиям, укрепление социального статуса, социального признания работников физической культуры и спорта, их социальной востребованности. Анализ особенностей функционирования различных типов учреждений физической культуры и спорта в новых социально-экономических условиях, а также тенденций, которые возникают в результате модификации этих учреждений, позволил выявить принципы их организации, технологий деятельности, которые должны быть соотнесены с запросом по подготовке кадров. Знание всех этих особенностей является важным фактором для понимания и интерпретации реального “социального заказа” на специалистов в области физической культуры и спорта, а также на характер, направленность, содержание и целевые ориентации образовательного процесса.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, образование, профессиональная подготовка, гуманистический подход.

Podhorna V. V., Drozdova K. V. General humanistic approach to the training of specialists in the field of physical culture and sports

The purpose of the educational policy in the field of physical culture and sports is to provide conditions for the development and preservation of human potential; effective and successful adaptation of specialists to the new socio-economic conditions of their activities; strengthening of social status, social recognition of workers of physical culture and sports, their social relevance.

Analysis of the characteristics of the functioning of various types of institutions of physical culture and sports in the new socio-economic conditions and trends that arise as a result of the modification of these institutions, allowed us to identify the principles of their organization, technology activities. This should be correlated with the request for training for various types of organizations and institutions. Knowledge of all these features is an important factor for understanding and interpreting the real “social demand” for specialists in the field of physical culture and sports, and therefore, for the character, orientation, content and target orientations of the educational process.

Key words: physical culture, sport, education, vocational training, humanistic approach.